



**Türkçede Görünüş Belirteçliklerinin Öğretimi:  
Görünüş ve Derlem Çalışması  
Teaching Aspectual Adverbials in Turkish:  
A Study of Aspect and Corpus**

**Gülsüm Atasoy\***

**ABSTRACT:** The purpose of the study is to describe the distinctive features of the Turkish aspectual adverbials *artık*, *gayrı* and *bundan böyle* ‘from now on’, which are defined as synonymous in Turkish Dictionary and give examples from Turkish teaching. We use the corpus of Turkish textbooks for primary and secondary schools (TTC) (Kursoğlu, 2013) in the analysis. First, we analyse the usage values, lexical patterns and structures of the aspectual adverbials in Turkish in the written and spoken mediums of the TNC (Turkish National Corpus), then we compare and contrast the results with the results attained from TTC, considering their frequency distribution. It is observed that certain aspectual adverbials appear in certain phrases and structures. According to their temporal features, a certain structure chooses a certain viewpoint and situation type. Teaching aspectual adverbials to students can provide them with awareness in cognition; hence, improve their use of language.

**Keywords:** aspectual adverbials, corpus, Turkish teaching

**ÖZ:** Bu çalışmanın amacı Türkçe görünüş belirteçliklerinden yakın anlamlı gibi görünen *artık*, *gayrı* ve *bundan böyle*’nin doğal dil verisiyle görünüş kuramı çerçevesine göre ayırt edici özelliklerini açıklamak ve Türkçe Öğretimindeki kullanımlarına örnek vermektir. Çözümlemede İlk Öğretim Türkçe Ders Kitapları (İTDK) (Kursoğlu, 2013) derlemi Kullanılacaktır. Bu belirteçliklerin eylemlerin hal türleri, görünüş çekim ekleriyle etkileşimiyle ortaya çıkan belirgin sözcüksel yapılar ve çoksözcüklü birimleri çözümlenecek ve TUD’un yazılı kesitindeki alanlara (Kurgusal ve Bilgilendirici) göre belirgin kullanım değerleri, sözcüksel yapı ve örüntüleri sıklık bilgileriyle araştırılacak ve çıkan sonuçlar İTDK’deki sonuçlarla karşılaştırılacaktır. Belirteçliklerle birlikte görünen yapıların ve görünüşlerinin belirgin karakteristik yapılarının olduğu gözlenmektedir. Zamansal özelliklerine göre belirli bir yapı belirli bir görünüşü ve hal türünü seçmektedir. Görünüş belirteçliklerinin öğretilmesi öğrencilerin bilişsel düzeyde farkındalık yaratıp dil kullanımlarını geliştirmesine katkı sağlayabilir.

**Anahtar sözcükler:** görünüş belirteçlikleri, derlem, Türkçe öğretimi

\* UTEOK 2016’da sunulan sözlü bildirinin tam metnidir.

\*\* Arş.Gör., Mersin Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı, gulsumatasoy@hotmail.com

## Giriş

Görünüş (aspect), dünya dillerinde farklı şekillerde ortaya çıkan bir parametredir. Görünüş kuramı, dil sisteminde görünüşü anlatma biçimindeki benzerlikleri ve farklılıkları ele almaktadır. Görünüş, bir olayın zamansal iç yapısı ve onun sunum şeklidir. Cümlelerin görünüşü (viewpoint), konuşucunun tercih ettiği örtük yada açık yapılarla aktarılmaktadır. Görünüş anlamı, cümlelerin görünüşü ve zamansal iç yapısı (temporal information) hakkında bilgi veririr. Görünüş sayesinde üzerinde konuşulan hal türünü (situation type) anlarız; zamansal iç yapı sayesinde konuşucunun, olayın tamamına mı yoksa bir bölümüne mi odaklandığını görebiliriz. Bu anlamda zamansallık, olayın zaman diliminde gerçekleşme şekliyle ilgilidir. *Başlangıç* (beginnings), *sonuç* (endings), *devinimli* (dynamic) ve *durağan kesitler* (static periods) gibi özellikler taşımaktadır. Görünüş anlamı arasındaki tercih genelde konuşucuya bağlıdır. Bu yüzden, görünüş, öznel bir özelliktir. Bu anlam, dilbilimsel yapılar ve edimbilimsel yöntemler aracılığıyla aktarılmaktadır (Smith, 1997). Örneğin, (1a) ve (1b) cümlelerinin görünüşleri anlam bakımından farklıdır. (1a) örneği olayın tamamına (1b) ise olayın bir kısmına gönderim yapmaktadır.

- (1) a. John and Mary built a rock garden last summer.  
‘John ve Mary geçen yaz taştan bahçe yaptılar.’  
b. John and Mary were building a rock garden last summer.  
‘John ve Mary geçen yaz taştan bahçe yapıyorlardı.’

Görünüş kuramı, görünüş sistemlerindeki yapıya ve evrensel dilbilgisi düzeyinde dile katkı sağlamaktadır. Her dilin görünüş sistemi kendine özgü olarak açıklanmalıdır. Çünkü her dilin yapısı farklıdır ve görünüş, genelde belli biçimbirimlerle gösterilmektedir. Daha doğrusu, görünüş genelde eyleme özgü dilbilgisel biçimbirimlerle aktarılmaktadır. Dilbilgisel ilişkiler, cümlelerin anlambilimsel zaman özelliklerini vermektedir. Örneğin, aşağıda (2a) olayın tamamına gönderimde bulunurken (2b) bağlamdaki olayın başlangıcına odaklanarak olayın ardışıklığına gönderimde bulunmaktadır (Smith, 1999:111).

- (2) a. Mary walked down the beach.  
‘Mary sahilde yürüdü.’  
b. Sonra Mary sahilde yürüdü.  
‘Then Mary walked down the beach.’

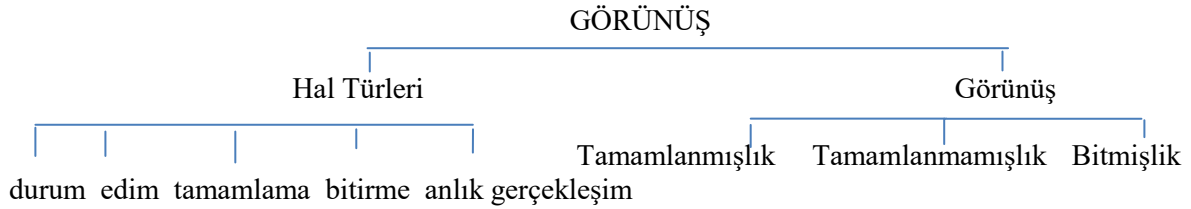
Belirteçliklerin (adverbials), olayın zamansal iç yapısına uygun bilgiyi sağlayarak görünüş anlamını oluşturmada önemli bir yerinin olduğu alanyazında belirtilmektedir (Smith, 1995; Smith, 1997; Moens and Steedman, 1988). Dilbilgisel başsözcüğün (grammatical head) konumuyla belirteçlerin konumu arasında çarpıcı bir eşleşme bulunmaktadır. Bu da tümcenin eylem sözcüğü üzerinde zengin bir işlevsel yapıya işaretler. Her belirteç sınıfı, eylem kipi (mood), kiplik (modality), zaman, görünüş yada kılınış, çatı tamlayanına karşılık gelmektedir (Cinque, 2001:47).

Özellikle de zaman belirteçlikleri, görünüş anlamı oluşturmada önem taşımaktadır (Erguvanlı-Taylan, 2001; Güven, 2004). Belirteçler (adverbs), eylemleri, yüklemeleri,

sıfatları, diğer belirteçleri veya tüm cümleyi niteleyen sözcüklerdir. Belirteçlik ise belirteç gibi davranan tüm birimleri içeren daha geniş bir terimdir. Belirteçlikler, tek bir sözcükten ad tümceciğine, ilgeç yapılarından belirteç cümlelerine kadar farklı yapılarda görünebilmektedirler.

### Hal Türleri

Smith (1997) görünüşün iki bileşenli bir kuram olduğunu savunmaktadır. Görünüşü, aşağıdaki şekilde verildiği gibi hal türleri ve görünüşlerle açıklamaktadır. Görünüş anlamlarının görünüş ve hal türleri aracılığıyla dilbilgisine yansıdığı ileri sürmektedir. Görünüş sınıfları dilbilgisiyle açık şekilde işaretlenirken hal türleri cümle içinde örtük olarak bulunmaktadır. Smith görünüş (aspect) kavramının hal türleri ve görünüş (viewpoint) ilişkisiyle genişlediğini söylemektedir. Aşağıdaki şemada Türkçenin görünüş özellikleri gösterilmiştir.



**Durum:** Zamanda yer kaplayan değişmeyen bir süreci ifade etmektedir. Zamansal iç özellikleri: durağan (static), bitmemişlik (atelic), süreç (process). Durum türünün zaman şeması aşağıda gösterilmektedir, durumun başlangıcı ve bitişi belli değildir. Örnek olarak, *sevmek, kızgın olmak, bilmek* gibi eylemler verilebilir.

Zaman şeması: (Baş).....(Bit.)

**Edim:** Zihinsel ve fiziksel edimleri içeren süreçlerdir. Zamansal iç özellikleri: devimin, bitmemişlik, süreçtir. Edimin zaman şeması aşağıda gösterilmektedir, olayın başlangıcı ve bitişi arasında hep aynı hareket vardır. Örneğin, *yürümek* eylemi birinci dakikada da aynı hareketten oluşmaktadır, otuzuncu dakikada da aynı eylemi ifade etmektedir. *Parkta yürümek, düşünmek* gibi süreç anlatan eylemleri örnek olarak verebiliriz.

Zaman şeması: Baş.....Bit.

**Tamamlama:** Bir süreci ifade eder ve bu sürecin sonunda bir durum değişikliği söz konusudur veya o süreç bir sonuç bulmaktadır. Zamansal iç özellikleri: devinin, bitmişlik (telic), süreç. Zaman şeması aşağıda gösterilmektedir. Örneğin, *kek yapmak* eyleminin sonucunda ortaya ürün olarak kek çıkmaktadır, *okula gitmek* eyleminde ise hedefe varışı göstermektedir.

Zaman şeması: Baş.....Sonuç.

**Bitirme:** Bir değişime sebep olan anlık olayları işaretlemektedir. Zamansal iç özellikleri: devinin, bitmişlik, anlık (instantaneous). *Bardak kırmak, para bulmak* eylemlerinde olduğu gibi olayın artalanı yoktur, anlık olarak gerçekleşir, ve olayın etkileri devam eder. Zaman şeması aşağıda gösterilmektedir.

Zaman şeması: ....Olay...

**Anlık Gerçekleşim:** Sonucu olmayan tek bir olayı ifade eder. Zamansal iç özellikleri: devinim, bitmemişlik, anlık. Zaman şeması aşağıda gösterilmektedir. *Hopşurmak, göz kırpmak* eylemleri örnek verilebilir.

Zaman şeması: olay

Görünüş özellikleri her dilde farklılık göstermektedir. Örneğin, Smith (1997) görünüşü (viewpoint aspect) tamamlanmışlık, tamamlanmamışlık ve nötr olarak sınıflamaktadır. Bu Türkçe için tamamlanmışlık, tamamlanmamışlık ve bitmişlik olarak görülmektedir. Görünüş anlamı, pozitif bir bilgi vererek olayın edimsel olarak tamamlanmışlığına gönderimde bulunmaktadır.

**Tamamlanmışlık görünüşü:** Olayın başlangıç ve bitişini de içererek olayı bir bütün olarak ele almaktadır ve olayın başlangıç ve bitiş noktaları belli olduğu için kapalı bilgidir. *Bir bardak su içti* örneğinde olayın tamamlanmışlığına gönderim yaparak tamamlanmışlığı işaretlenmektedir.

**Tamamlanmamışlık görünüşü:** olayın sonucu hakkında bilgi vermez, olayın bir bölümünü el alır ve olayın başlangıç ve bitiş noktası belli değildir dolayısıyla açık bilgidir. *Parkta yürüyor* örneğinde olayın bir bölümünün ele alındığını söyleyebiliriz.

**Bitmişlik görünüşü:** bir önceki olayın zamanını işaret ederek olayın bitmişliğini işaretler. *Buraya gelmeden 3 tane sandviç yemiş* örneğinde *yeme* eyleminin zamanını *gelmeden önce* olarak işaretleyip *yeme* olayının bitmişliğini işaretlemektedir.

Türkçede belirteçlikler üzerine çok az çalışma bulunmaktadır (Erguvanlı, 1984; Trembaly&Yükseker, 2000; Erguvanlı-Taylan, 2001; Güven, 2004). Yapılan çalışmalar da belirteçliklerin sözdizimsel, anlambilimsel, edimbilimsel ve zamansal özelliklerine odaklanmıştır. Yalnız önceki çalışmalarda derlem verisinden yararlanılmadan çalışılmıştır. Bu çalışmada, sıklık bilgisiyle birlikte doğal dil verisi aracılığıyla Türkçedeki görünüş belirteçliklerinin zamansal iç yapısı ele alınmıştır.

Belirteçlikler tekil sözcüklerin ötesinde sözcüksel yapılardır. Özellikle görünüş belirteçlikleri, eylemlerin hal türleri, görünüş çekim eklerinin etkileşimiyle ortaya çıkan belirgin sözcüksel yapılar ve çoksözcüklü birimlerdir. Türkçe sözvarlığında görünüş belirteçlikleri betimlemeye ve bunların kullanım değerlerini, sözcüksel yapı ve örüntülerini saptamaya ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın amacı, Türkçe görünüş belirteçliklerinden yakın anlamlı gibi görünen *artık, gayrı, bundan böyle*'nin doğal dil verisiyle görünüş kuramı çerçevesine göre ayırt edici özelliklerini açıklamak ve Türkçe Öğretimindeki kullanımlarına örnek vermektir.

Çalışmada önce yöntem ve veritabanı açıklanacak ve belirteçliklerle ilgili bulgular betimlenecek, ardından, sonuç ve tartışma bölümünde bulgular değerlendirilip yorumlanacaktır.

## Yöntem ve Veri Tabanı

Belirtilen belirteçlikler, görünüş kuramına göre derlem-çıkışlı olarak ele alınmıştır. Çözümlemede TUD (Türkçe Ulusal Derlem) (Aksan ve diğerleri, 2012) ve İTDK (İlk Öğretim Türkçe Ders Kitapları) (Kurtoğlu, 2013) derlemleri Kullanılmıştır. Verimiz TUD'un-Tanıtım sürümüdür ve 49 milyon sözcük içermektedir ve İTDK 2006-2010 yıllarını kapsayan Türkçe ders kitaplarının derlenmesiyle elde edilmiş 846.605 sözcüklük derlemdir. Derlem arayüzünün sorgu sonucu getirdiği eşdizimlilikler, metinlerine gidilerek çözümlenmiştir. TUD'ta yazılı metin türleri bilgilendirici ve kurgusal olarak ikiye ayrılmaktadır. Bilgilendirici metinler (39.690.000 sözcük), toplum bilimleri, sanat, ticaret ve finans, düşünce ve inanç, dünya sorunları, uygulamalı bilimler, doğa ve temel bilimleri kapsamaktadır. Kurgusal metinler (9.310.000 sözcük) ise, edebi ve yaratıcı yazıları kapsamaktadır. Bu bağlamda bilgilendirici metinler nesnel metinlerken kurgusal metinler öznel metinlerdir. Verimizin çözümlenmesinde de bu metin türlerinde belirteçliklerinin yapılarının ve görünüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığına da bakılmıştır. Doğal dil verisinde çalıştığımız için belirteçliklerin metin türlerindeki görünüşleri önemlidir. Öncelikle alanlardaki sıklıkları dengelemek için verimiz 1 milyon sözcük üzerinden normleştirilmiştir. Çıkan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

SÖZCÜK	TUD HAM SIKLIK	KURGUSAL				BİLGİLENDİRİCİ			
		Ham sıklık	Ham sıklık örneklem sayısı	1 milyonda normleştiril miş sıklık	1 milyonda normleştirilmiş sıklık örneklem sayısı	Ham sıklık	Ham sıklık örneklem sayısı	1 milyonda normleştiril miş sıklık	1 milyonda normleştirilmiş sıklık örneklem sayısı
ARTIK	40.170	13313	374	1429	303	26857	379	676	246
BUNDAN BÖYLE	1243	402	197	43	39	841	264	21	20
GAYRI	493	126	95	13	13	367	188	9	9

Her bir belirteçlik için TUD'tan çıkan ham sıklıkların istatistiksel bir ölçüt olan %5 hata payıyla incelenecek örneklem sayısı belirlenmiştir. TUD için 1 milyonda normleştirilmiş sıklıkların örneklem sayıları incelenmiştir. Buna göre belirlenen belirteçliklerin örüntüsü derlem dilbilim yöntemi ve görünüş kuramına göre incelenmiştir. Bu belirteçliklerin eylemlerin hal türleri, görünüş çekim ekleriyle etkileşimiyle ortaya çıkan belirgin sözcüksel yapılar ve çoksözcüklü birimleri çözümlenmiş ve TUD'un yazılı kesitindeki alanlara göre belirgin kullanım değerleri, sözcüksel yapı ve örüntüleri sıklık bilgileriyle araştırılmıştır. Bu çıkan sonuçlar İTDK ile karşılaştırılmıştır.

## Bulgular

Bulgular kısmında *artık*, *gayri* ve *bundan böyle* belirteçliklerinin her iki derlem verisinden elde edilen örüntüleri, sıklık bilgileri, hal türleri ve görünüş özellikleri betimlenerek yorumlanmıştır.

### Artık

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlük tanımında *artık* “bundan böyle, bundan sonra” olarak tanımlanmaktadır. Aşağıda *artık* ile görünen örüntüler ve örnek cümleleri verilmiştir:

**Tablo 1.** *Artık* belirteçliğinin örüntüleri ve örnek cümleleri

Örüntüler	Örnek Cümceler
Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	Partitions sekmesinden Disk Features'a tıklayın ve stdbytimeout için 20'yi seçin. <i>Artık aygıt 20 dakika içinde uyku kipine geçecek.</i>
Artık+Eylem(geçmiş zaman DI)	Mektebe gitmek vakit kaybı şu anda. * <i>Zorunlu ilköğretim artık 8 yıla çıktı</i> ama... İsterseniz 12 sene yapın.
Artık+Eylem(tanıtsallık görünüşü -mİş)	Koşuşuna geldiğinde biraz neşeli idi. Çayı hazırlayıp ustaları beklemeye başladı.. <i>Artık Ahmet işine ve yeni çevresine iyice alışmıştı.</i>
Artık+Eylem(emir kipi)	HANS: <i>Hadi çayı koy artık...</i> ANNA: Pes yani pes... Adamlara bak sen... Giyeceklermiş Nazi üniformalarını...
Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	diriltici rayihalarla gönülleri coşturuyor ve ruhlara bahar muştuları sunuyor. Ve <i>artık aylar güneşler bir başka türlü doğuyor</i> , bir başka türlü batıyor
Artık+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	yeniyetme bir kızın utancıyla gövdesine karşı... <i>Cocukluğu çok gerilerde artık</i> . Bilenmemiş bir çeliğe su veren, unutulmuş çocukluğunu bir başkasına yükleyerek...
Artık+Eylem(geniş zaman çekim eki)	düzye kalımını sağlayabilmektedir. Bu kesimde artık üretilmiş olsa bile, o <i>artık açgözlü tacirin eline geçer</i> ; zanaat kesimi ondan yararlanamaz.

Aşağıdaki tablolarda *artık* belirteçliğinin derlem verilerindeki örüntüleri ve sıklık bilgileri verilmiştir. Bu tablolar değerlendirildiğinde TUD ve İTDK’da aynı örüntülerin görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu örüntülerin TUD’un alanlarıyla (Bilgilendirici ve Kurgusal) ve İTDK’nın sıklık dağılımları farklılaşsa da kendi içinde tutarlılık göstermektedir. TUD’un alanları arasındaki bu sıklık farkının, metin türlerindeki örüntülerin kullanım tercihlerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Kurgusal metinler, yazarın duygu ve düşüncelerini ifade eden hikaye, roman gibi metin türlerini içerirken, bilgilendirici metinler, açıklama, betimleme, tartışma gibi bilgi içeren rapor, betimleme, yönerge gibi metin türlerini içermektedir. Alanlara göre tercih edilen örüntü sıklıklarının farklılaşması bu anlamda doğaldır. TUD ve İTDK derlemlerinin sonuçları tutarlıdır. Bunlara göre *artık* belirteçliğinin en sık tercih edilen örüntüleri “Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)”, “Artık+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)” ve “Artık+Eylem(geniş zaman çekim eki)”, en az tercih edilen örüntüleri ise “Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki)” ve “Artık+ Eylem (emir kipi)”dir.

**Tablo 2.** *Artık* örüntülerinin Bilgilendirici alandaki sıklıkları

Örüntüler	Bilgilendirici	
	Sıklık	Yüzde
Artık+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	135	36%
Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	86	23%
Artık+Eylem(geniş zaman çekim eki)	68	18%
Artık+Eylem(geçmiş zaman -DI)	66	17%
Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	15	4%
Artık+Eylem(emir kipi)	9	2%
TOPLAM	379	100%

**Tablo 3.** *Artık* örüntülerinin Kurgusal alandaki sıklıkları

Örüntüler	Kurgusal	
	Sıklık	Yüzde
Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	110	%29
Artık+Ad tümcecigi (cümle belirteçliği)	92	%25
Artık+Eylem (geçmiş zaman -DI)	72	%19
Artık+Eylem(geniş zaman çekim eki)	61	%16
Artık+Eylem(emir kipi)	25	%7
Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	14	%4
TOPLAM	374	%100

**Tablo 4.** *Artık* örüntülerinin İTDK'daki sıklıkları

Örüntüler	İTDK	
	Sıklık	Yüzde
Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	105	23%
Artık+Eylem(geniş zaman çekim eki)	89	19%
Artık+Ad tümcecigi (cümle belirteçliği)	84	18%
Artık+Eylem (tanıtısal Görünüşü-MİŞ)	70	15%
Artık+Eylem (geçmiş zaman DI)	53	11%
Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	32	7%
Artık+Eylem(emir kipi)	32	7%
TOPLAM	465	100%

### Artık: olumlu/olumsuz yüklem

*Artık*'ın kullanımlarında anlam farkı yüklem olumsuzlanmasıyla ortaya çıktığı gözlenmiştir. *Artık* olumlu yüklemle kullanıldığında anlamı 'Şimdi' olmaktadır. Yani geçmişteki birikimlerin en üst seviyesini ifade eder. (Göksel and Kerslake, 2005:231).

- *Artık* Türkçe'yi güzel konuşuyorsun.

örneğin olduğu gibi, şuanı kastederek geçmişten beri yaptığı çalışmaların sonucu olarak şimdi Türkçesinin iyi olduğunu anlatan bir cümledir. *Artık* olumsuz yüklemle kullanıldığında anlamı 'daha fazla değil' (no longer, any more) olmaktadır.

- İstanbulda evimiz yok *artık*.

örneğin olduğu gibi eskiden olan bir şeyin belirli bir zamandan itibaren olmadığını anlatmaktadır. Derlemeden örnekler ve derlem sıklık bilgileri aşağıda verilmiştir. Buna göre hem TUD hem İTDK verisinde büyük bir oranla olumlu yüklem kullanımı tercih edildiği; dolayısıyla *artık* belirteçliğinin 'şimdi' anlamı 'daha fazla değil' anlamına göre daha çok tercih edildiği gözlenmektedir. Her iki derlemde de *artık* belirteçliğinin olumlu yüklemle kullanımı (ortalama %81 sıklıkla) baskın bir şekilde olumsuz yüklemle kullanımını geçmiştir. Aşağıda örnek kullanımları verilmiştir.

**Tablo 5.** *Artık* belirteçliğinin olumlu/olumsuz yüklem örnekleri

Olumlu Yüklemle kullanımı	Ben iyiyim. Neyse ki Mutlu, ikide bir gelip benimle ilgileniyor. <i>Artık akvaryuma hep birlikte gidiyoruz.</i>
Olumsuz Yüklemle Kullanımı	kırıklar ve derin yara izleri vardı. <i>Bir iki dişi yoktu artık ağzında.</i> Çok zayıftı. Sakince tepsiyi hücredeki masaya bıraktı.

### Artık: Hal Türleri

*Artık* belirtecinin işaretlediği hal türleri hem TUD hem de İTDK derlemlerinde tutarlılık göstermektedir. *Artık*, her iki derlemde de en sık %50 sıklık ortalamasıyla *durumu* işaretlerken sırasıyla *edim*, ve *tamamlamayı* işaretlemekte ve en az %3 sıklık ortalamasıyla *bitirme* türünü işaretlemektedir. Verimizde *anlık gerçekleşim* hal türü ise hiç görünmemektedir. Örnek cümleler aşağıdaki gibidir.

**Tablo 6.** *Artık* belirteçliğinin hal türlerine göre örnek cümleleri

Hal Türleri	Örnek Cümleler
Durum	etmesinde fayda sağlayabilir. 16. Kardeşini sevmek zorunda olduğu söylenmemeli, " <i>Sen artık ablasın!</i> " diyerek, yaşının üzerinde olgunluk bekleyip onun da hala çocuk
Edim	bir ideolojiyi değil <i>çok sayıda ideolojiyi birleştirerek kitlelere hitap ediyor artık</i> . "Bu düşüncenin temeli neye dayanıyor" sorusunun yanıtı, "1900'lerin başında bilim
Tamamlanma	bu yıl daha sakın üstelik... Polemiklere girmek istemediğini belirten Yeşilçay, " <i>Artık 30 yaşına geldim</i> , kimseyle didişmeyi, "aman o onu geçti, şunu
Bitirme	nezlimde değer taşıymıyordu. Zevklerimde değişmeye başladı. Fırsat buldukça yaptığımız sohbetlerde, <i>artık aynı şeylerden bahsetmediğimizi, aynı frekanslardan konuşmadığımızı farketmiştim</i> . Aramızdaki uçurum gün

### Artık: Görünüş Özellikleri

Aşağıda *artık*'ın görünüş özelliklerine baktığımızda sıklık bilgileri doğrultusunda örüntülerin eğilimlerini görmekteyiz. "Artık+Eylem (geçmiş zaman -DI)" örüntüsü tamamlanmışlık görünüşünü işaretlemektedirken "Artık+Eylem (tanıtımsallık Görünüşü-mİş)" örüntüsü bitmişlik görünüşünü işaretleme eğilimindedir. Diğer tüm örüntüler toplamda %83 sıklıkla tamamlanmamışlık görünüşünü işaretleme eğilimindedir. TUD ve İTDK derlemleri görünüş özellikleri açısından tutarlı sonuçlar göstermektedir. Örnek cümleler aşağıda verilmiştir.

**Tablo 7.** *Artık* belirteçliğinin görünüş özelliklerine göre örnek cümleleri

Görünüş	Örnek Cümleler
Tamamlanmışlık	nerede bulunduğu bir önemi yok, <i>Linux'un Lilo'su da bu sınırı artık aştı</i> . FAT32'li Windows 9x/ME'lerde de bu problem
Tamamlanmamışlık	geç fark etti. <i>Yeni yeni Türk şirketleri burada yatırım yapıyor artık</i> . Ama gerekli siyasi desteği vermiştir. Sonuçta eziyet çekenler daha fazlasını
Bitmişlik	Bu yüzden Vali ve CHP yerel teşkilatının kızgınlığına maruz kalmışım. <i>Artık aramıza karakedi girmişti</i> . Bana "laf dinlemez, asi ve İnönü sevmez"

### Gayrı

TDK sözlük tanımında *gayrı* "sıfat: Başka, diğer, zarf: Artık, bundan böyle" olarak verilmiştir. Aşağıdaki tabloda *gayrı* belirteciyle görünen örüntüler ve örnek cümleleri yer almaktadır. Derlemlerdeki sıklık bilgilerine baktığımızda ise *gayrı*'nın sıfat kullanımları *gayrı resmi*, *gayrı müslüm*, *gayri ciddi* gibi sözcük kümeleri oluşturmaktadır. *Gayrı* aynı zamanda *-Dan gayrı* yapısıyla ilgeç görevi yapmaktadır. *Gayrı*'nın sıfat ve ilgeç kullanımları bu çalışmanın amacı doğrultusunda gözardı edilmiştir. Bu kullanım TUD'un Bilgilendirici alanında %66 sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Kurgusal alanda ise ilgeç işlevi %32 sıklıkla en sık görünen kullanımıdır. İTDK derleminde ise *gayrı* sadece



belirteçlik işleviyle karşımıza çıkmaktadır. TUD'da en sık tercih edilen örüntü "Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki)" iken en az tercih edilen yapılar "Gayrı+Eylem (geçmiş zaman)" ve "Gayrı+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)"dir. İTDK'da ise Gayrı+Eylem(emir kipi) örüntüsü %40 sıklıkla en çok tercih edilen yapıdır. Ancak *gayrı* sadece 5 satırda karşımıza çıktığı için veriyi genellemek doğru olmayabilir. İTDK'da bir tek "Gayrı+Eylem (geçmiş zaman)" örüntüsü görülmemiştir. Aşağıda *gayrı* ile ilgili örüntüler, örnek cümleler (Tablo 8) ve derlemlerdeki sıklıkları (Tablo 9, 10, 11) verilmiştir.

**Tablo 8.** *Gayrı* belirteçliğinin örüntüleri ve örnek cümleleri

Örüntüler	Örnek Cümleler
Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki)	bilsen ne olur, bilmesen ne? <i>Gayrı Allah bilir</i> ancak. Eğer insanoğlu
Gayrı+Eylem(emir kipi)	de varın siz <i>karar verin gayrı</i> : Herkes Almanya'daki televizyon programını konuşuyor!
Gayrı+Eylem (geçmiş zaman ve tanıtısalılık görünüşü)	buyurdu. Vay! Canıma <i>tak etti gayrı</i> . Ayıptır bu senin yaptığın aslanım, bir kısım derme-çatma şeyler alıyordu. <i>Gayrı</i> Nilüferin başında toprağa kök salıp göklere ser çeken o muhteşem ağaç <i>çürümeye yüz tutmuştu</i> .
Gayrı+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	evlât, dedi. İsmail Paşa'nın <i>misafirisin gayrı...</i> Bahtın açık olsun. Allah muradını

**Tablo 9.** *Gayrı* örüntülerinin Bilgilendirici alandaki sıklıkları

Örüntüler	Bilgilendirici	
	Sıklık	Yüzde
Sözcük Kümeleri	125	66%
İlgeç Kullanımı	39	21%
Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki)	10	5%
Gayrı+Eylem(emir kipi)	9	5%
Gayrı+Eylem (geçmiş zaman)	3	2%
Gayrı+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	2	1%
Toplam	188	100%

**Tablo 10.** *Gayrı* örüntülerinin Kurgusal alandaki sıklıkları

Örüntüler	Kurgusal	
	Sıklık	Yüzde
İlgeç Kullanımı	30	32%
Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki)	18	19%
Gayrı+Eylem(emir kipi)	14	15%
Sözcük Kümeleri	14	15%
Gayrı+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	12	13%
Gayrı+Eylem (geçmiş zaman)	7	7%
Toplam	95	100%

**Tablo 11.** *Gayrı* örüntülerinin İTDK'daki sıklıkları

Örüntüler	İTDK	
	Sıklık	Yüzde
Gayrı+Eylem(emir kipi)	2	40%
Gayrı+Eylem (gelecek zaman çekim eki)	1	20%
Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki)	1	20%
Gayrı+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	1	20%
Toplam	5	100%

### Gayrı: olumlu/olumsuz yüklem

*Gayrı*, artık belirteçliğinde olduğu gibi yüklem olumlu veya olumsuz olmasına göre anlamı değişmektedir. Olumlu yüklemle kullanıldığında cümleye ‘şimdi’ anlamı verirken olumsuz yüklemle kullanıldığında cümleye ‘*daha fazla değil*’ (no longer, any more) anlamını vermektedir. İlgili örnekler ve sıklık bilgileri aşağıda verilmiştir. Bu bilgilere göre TUD’da *gayrı*, %79 sıklık ortalamasıyla olumlu yüklemle kullanım eğilimindedir. İTDK’da ise tüm örnekler olumlu yüklemle karşımıza çıkmıştır.

**Tablo 12.** *Gayrı* belirteçliğinin olumlu/olumsuz yüklem örnekleri

Olumlu Yüklemle kullanımı	terfi etti, işi bitti müfettişle <i>gayrı</i> . Unuttu kendisine yaptığım onca iyiliği...
Olumsuz Yüklemle Kullanımı	bir serap doğmuş - ben <i>gayrı</i> ayrılmam kendimden, güneşim akrepler için

### Gayrı: Hal Türleri

Anlık gerçekleşim hariç, TUD’da *gayrının* diğer tüm hal türleriyle örnekleri bulunmaktadır. Bitirme her iki alanda da en az kullanıma sahipken bilgilendiricide en sık kullanılan tamamlama hal türü (%46 sıklıkla), kurgusalda en sık kullanılan ise eşit sıklıkta çıkan tamamlama (%37) ve durum (%37)’dur. İTDK’da ise sadece edim (%80 sıklıkla) ve durum (%20 sıklıkla) hal türü görünmüştür. Aşağıda örnek cümleler verilmiştir.

**Tablo 13.** *Gayrı* belirteçliğinin hal türlerine göre örnek cümleleri

Hal Türleri	Örnek Cümleler
Durum	Yazdığınız dörtlüklerden biri şöyle: " <i>Emeklisin gayrı</i> , böyle bilinsin Memurluk kâbusu artık
Edim	Sebepten ben <i>bu nümereleri yutmam gayrı</i> ... Yusuf’un arkadaşlarından biri, - Ben
Tamamlama	Terfi etti, <i>işi bitti müfettişle gayrı</i> . Unuttu kendisine yaptığım onca iyiliği...
Bitirme	buyurdu. Vay! <i>Canıma tak etti gayrı</i> . Ayıptır bu senin yaptığın aslanım,
Anlık Gerçekleş.	-

### Gayrı: Görünüş Özellikleri

*Gayrı* belirteçliğinin örüntülerinin TUD’da %87 sıklık ortalamasıyla tamamlanmamışlık görünüşünü işaretlediğini İTDK derleminde tamamlanmışlık işaretleyen “Gayrı+Eylem (geçmiş zaman -DI)” ve bitmişlik işaretleyen “Gayrı+Eylem (tanıtımsallık görünüşü -mİş)” örneklerine rastlanmadığı için %100 sıklıkla tüm örüntülerin tamamlanmamışlık görünüşünü işaretleme eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Örnek cümleler aşağıda verilmiştir.

**Tablo 14.** *Gayrı* belirteçliğinin görünüş özelliklerine göre örnek cümleleri

Görünüş	Örnek Cümleler
Tamamlanmışlık	cızırtısı beynimi biçmeye başlamıştı. Çekilemezdim, <i>gayrı çok geçti</i> . Soğuk terler boşandı
Tamamlanmamışlık	Çekti mi, teftişe çıkıyordu... Demek <i>gayrı tüm kapılar kapanıyor</i> , iki satırlık
Bitmişlik	Bir kısım derme-çatma şeyler alıyordu. <i>Gayrı Nilüferin başında toprağa kök salıp göklere ser çeken o muhteşem ağaç çürümeye yüz tutmuştu</i>

### Bundan böyle

*Bundan böyle* için TDK tanımı “artık, bundan sonra” olarak verilmiştir. Derlem sonuçlarına göre *bundan böyle* belirteçliği için sıklık bilgileri hem TUD’da hem de İTDK’da en sık kullanılan örüntünün “Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)” olduğunu göstermektedir. Ayrıca TUD’da *böyle*’nin ikileme kullanımı da veride karşımıza çıktı, “Böyle böyle, havadan sudan konuşurken alıştım” örneğinde olduğu gibi. Bu kullanım belirteçlik özelliği içermediği için çalışma dışında tutulmuştur. Bu kullanıma İTDK’da rastlanmamıştır. Farklı olarak, “Bundan böyle+Eylem (emir kipi)” örüntüsü TUD’da en az sıklıkla karşımıza çıkarken İTDK’da ise en sık ikinci kullanıma sahiptir. Örüntüler, alanlara göre sıklık bilgileriyle birlikte aşağıda örnek cümleler verilmiştir.

**Tablo 15.** *Bundan böyle* belirteçliğinin örüntüleri ve örnek cümleleri

Örüntüler	Örnek Cümleler
Bundan böyle+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	Bu gece yüzükleri takmak istiyorum. <i>Bundan böyle tüm ailenin yaşamı garanti altında.</i>
Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	Uğraşmaya değmez, ömür geldi geçiyor, <i>bundan böyle yalnız kendimi düşüneneğim</i> , en
Bundan böyle+Eylem(geniş zaman çekim eki)	Olmadığını görecektedir. <i>O da bundan böyle sırlarını kendine saklar.</i> Bir
Bundan böyle+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	"Senin <i>bundan böyle</i> değil top oynamana, bahçeye <i>bahçeye çıkmana bile izin vermiyoruz</i> "
Bundan böyle+Eylem (geçmiş zaman DI)	Sonra Musab onun evine taşındı. <i>Bundan böyle Sad'ın evi, Medine'de İslam'ın tebliğ merkezi haline geldi.</i>
Bundan böyle+Eylem (tanıtsallık Görünüşü-MİŞ)	karışan bir sesle <i>Orçun, birbirlerine bundan böyle sen demelerini önermişti.</i> Nilüfer
Bundan böyle+Eylem (emir kipi)	An bu tehlikeye karşı tetiktedir. <i>Bundan böyle veryüzünde en baş düşmanınızın biz olduğunuzu bilin ve titreyin.</i>

**Tablo 16.** *Bundan böyle* örüntülerinin Bilgilendirici alandaki sıklıkları

Örüntüler	Bilgilendirici	
	Sıklık	Yüzde
Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	68	26%
Bundan böyle+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	64	24%
Bundan böyle+Eylem(geniş zaman çekim eki)	32	13%
Bundan böyle+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	28	11%
Bundan böyle+Eylem (geçmiş zaman DI)	28	11%
İkileme Kullanımı-böyle böyle	23	9%
Bundan böyle+Eylem (tanıtsallık Görünüşü-mİŞ)	16	6%
Bundan böyle+Eylem (emir kipi)	4	2%
Toplam	264	100%

**Tablo 17.** *Bundan böyle* örüntülerinin Kurgusal alandaki sıklıkları

Örüntüler	Kurgusal	
	Sıklık	Yüzde
Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	56	28%
Bundan böyle+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	49	25%
İkileme Kullanımı-böyle böyle	43	22%
Bundan böyle+Eylem(geniş zaman çekim eki)	23	12%
Bundan böyle+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	16	8%
Bundan böyle+Eylem (geçmiş zaman DI)	6	3%
Bundan böyle+Eylem (tanıtsallık Görünüşü-mİŞ)	3	2%
Bundan böyle+Eylem (emir kipi)	1	1%
Toplam	197	100%

**Tablo 18.** *Bundan böyle* örüntülerinin İTDK'daki sıklıkları

Örüntüler	İTDK	
	Sıklık	Yüzde
Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	5	50%
Bundan böyle+Eylem (emir kipi)	3	30%
Bundan böyle+Eylem(geniş zaman çekim eki)	1	10%
Bundan böyle+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	1	10%
Toplam	10	100%

### **Bundan böyle:Olumlu/Olumsuz Yüklem**

*Bundan böyle* belirteçliğinde de *artık* ve *gayrı* da olduğu gibi yüklem olumlu/olumsuz olmasına göre anlam değişikliği gözlenmektedir. Olumlu yüklem kullanımda *bundan böyle* belirteçliği “şimdi” anlamını ifade ederken olumsuz yüklem kullanımda ise “daha fazla değil” anlamını ifade etmektedir. Her iki derlemde de sıklık bilgileri *bundan böyle* belirteçliğinin olumsuz yüklemle kullanımından çok büyük bir farkla olumlu yüklemle kullanımının (%91 sıklık ortalamasıyla) tercih edildiği gözlenmektedir. Örnek cümleleri aşağıdaki gibidir.

**Tablo 19.** *Bundan böyle* belirteçliğinin olumlu/olumsuz yüklem örnekleri

Olumsuz Yüklem Kullanımı	tek bir nokta çok açık. <i>Bundan böyle hiç kimse sadece isminden dolayı belli noktalara gelemez</i>
Olumsuz Yüklem Kullanımı	fikirde. "Anlıyorum" dedim. "Bu yüzden <i>bundan böyle ne beni, ne Dilek ne de şirketimiz ve takımla ilgili herhangi birisini rahatsız etmenizi istemiyoruz.</i> "
Olumlu Yüklem Kullanımı	uğraşmaya değmez, ömür geldi geçiyor, <i>bundan böyle yalnız kendimi düşüneceğim</i>
Olumlu Yüklem Kullanımı	<i>O da bundan böyle sırlarını kendine saklar.</i>

### **Bundan böyle: Hal Türleri**

*Bundan böyle* anlık gerçekleşim hariç diğer tüm hal türleriyle kullanıldığı gözlenmiştir. Her iki derlemde de edim %50 sıklık ortalamasıyla en sık kullanılan hal türü olarak karşımıza çıkmıştır. TUD'un Bilgilendirici ve Kurgusal alanlarında ikinci ve üçüncü sıradaki hal türleri, alan özelliklerinden dolayı farklılık gösterdiğini düşünüyoruz. Bilgilendiricide tamamlama hal türü ikinci sıradayken Kurgusalda durum ikinci sırada görünmektedir. İTDK ise edimden sonra en sık durum hal türüdür. Örnekler aşağıda verilmiştir.

**Tablo 20.** *Bundan böyle* belirteçliğinin hal türlerine göre örnek cümleleri

Hal Türleri	Örnek Cümleler
Durum	Bu usûlü de buldular: <i>Bundan böyle baharistan usûlü eğitim yasak;</i>
Edim	Adını da listene iyice yaz. <i>Bundan böyle Adnan muhasebe bürosunda çalışacaktır"</i>
Tamamlama	Bedia dokuz yaşındaydı. <i>İlk geceyi bundan böyle bir yalıda yaşayacağına inanamayarak geçirdi</i>
Bitirme	İsviçre Hayat'ın MedNet'ten ayrıldığını ve <i>bundan böyle bu tedaviyi karşılamayacağını bildirmesi, bütün planlarını altüst etmiş.</i> budur vasiyetim, güzelce kulak tut. <i>Bundan böyle dünya mihnetini sen de sen de unut</i>
Anlık Gerçekleş.	-

### Bundan Böyle: Görünüş Özellikleri

*Bundan böyle* belirteçliğinin görünüş özelliklerine baktığımızda örüntülerin sıklık bilgileri TUD'da %88 sıklık ortalamasıyla en sık tamamlanmamışlık görünüşünü işaretlediğini göstermektedir. İTDK'da “Bundan böyle+Eylem (geçmiş zaman -DI) ve Bundan böyle+Eylem (tanıtsallık görünüşü -mİş)” örüntüleri görünmediği için diğer tüm örüntüler tamamlanmamışlık görünüşünü işaretlemektedir. Yani *bundan böyle* İTDK'da %100 sıklıkla tamamlanmamışlık görünüşü işaretlemiştir. Örnek cümleler aşağıdadır.

**Tablo 21.** *Bundan böyle* belirteçliğinin görünüş özelliklerine göre örnek cümleleri

Görünüş	Örnek Cümleler
Tamamlanmışlık	Devletlular bir karar aldı. <i>Bundan böyle, bu bölgede bir karış kuyu açmak yasaklandı.</i>
Tamamlanmamışlık	BEY: Benim tek dostumsun Can! <i>Bundan böyle burada yaşamamı istiyorum.</i>
Bitmişlik	İsviçre Hayat'ın MedNet'ten ayrıldığını ve <i>bundan böyle bu tedaviyi karşılamayacağını bildirmesi, bütün planların altüst etmiş.</i>

### Sonuç ve Tartışma

Bu belirteçliklerin, insan algısı ve bilişine dayalı zamansal iç yapı özellikleri vardır. Hal türleri, dilin anlamsal sınıflarıdır. Belirli örüntülerle belirli belirteçlikler ve görünüş özellikleri beraber görünmektedir. Belirteçliklerin zamansal iç özelliklerine göre belirli anlamlar belirli yapılarla aktarılmaktadır.

TDK sözlükte *artık*, *gayrı* ve *bundan böyle* birbirleriyle tanımlanmalarına rağmen derlem sonuçlarında görüyoruz ki her birinin ayırt edici özellikleri vardır. Aşağıdaki tablo her belirteçle ilgili örüntülerin eğilimini göstermektedir.

**Tablo 22.** TUD'da belirteçliklerin örüntü eğilimleri

Belirteçlikler	En sık kullanılan örüntü	En az kullanılan örüntü	Görünmeyen örüntü
Artık	Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki) Artık+Ad tümcecigi (cümle belirteçliği)	Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki) Artık+Eylem(emir kipi)	
Gayrı	Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki)	Gayrı+Eylem (geçmiş zaman)	*gayrı+Eylem(gelecek zaman çekim eki) *gayrı+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)
Bundan böyle	Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	Bundan böyle+Eylem (emir kipi)	

Yukarıdaki tabloya göre *artık* belirteçliğinin en sık kullanıma sahip birinci ve ikinci örüntüsü sırasıyla “Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)” ve “Artık+Ad tümcecigi (cümle belirteçliği)” dir. *Gayrı* belirteçliği en sık Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki), *bundan böyle* belirteçliği ise en sık “Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)” örüntüsüyle görünmektedir. Bu belirteçliklerin en az kullanılan örüntülerine baktığımızda ise *artık* en az “Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki)” ve “Artık+Eylem(emir kipi)” örüntüleriyle, *gayrı* en az “Gayrı+Eylem (geçmiş zaman)” örüntüsüyle, *bundan böyle* “Bundan böyle+Eylem (emir kipi)” örüntüsüyle karşımıza çıkmaktadır. *Artık* ve *bundan*

*böyle* belirteçlikleri tüm örüntülerle görünürken *gayrı* belirteçliği “*gayrı+Eylem(gelecek zaman çekim eki)*” ve “*gayrı+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)*” örüntüleriyle derlem verisinde görünmemiştir. Bu tablo bize bu belirteçliklerin eğiliminin farklı olduğunu göstermektedir. Aşağıda ise bu belirteçliklerin İTDK’daki eğilimleri bulunmaktadır.

**Tablo 23.** İTDK’da belirteçliklerin örüntü eğilimleri

Belirteçlikler	En sık kullanılan örüntü	En az kullanılan örüntü	Görünmeyen örüntü
Artık	Artık+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	Artık+Eylem(gelecek zaman çekim eki) Artık+Eylem(emir kipi)	
Gayrı	Gayrı+Eylem (emir kipi)	Gayrı+Eylem(gelecek zaman çekim eki) Gayrı+Eylem(geniş zaman çekim eki) Gayrı+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)	Gayrı+Eylem (geçmiş zaman) *gayrı+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)
Bundan böyle	Bundan böyle+Eylem(gelecek zaman çekim eki)	Bundan böyle+Eylem(geniş zaman çekim eki) Bundan böyle+Eylem(şimdiki zaman çekim eki)	Bundan böyle+Eylem (geçmiş zaman) Bundan böyle+Ad tümceciği (cümle belirteçliği)

Her iki tabloyu karşılaştırdığımızda *artık* ve *bundan böyle* belirteçliklerinin en sık kullanılan örüntülerinin ve *Artık* belirteçliğinin en az kullanılan örüntülerinin aynı olduğunu görmekteyiz. Bu belirteçliklerin en az kullanılan örüntü sekmesinde birden fazla örüntünün verilmesinin nedeni bu örüntülerin sıklıklarının aynı olmasıdır. Görünmeyen örüntü sekmesi ise İTDK’da karşımıza çıkmamış örüntüleri içermektedir. Bu iki tabloda da bu belirteçlikler için en sık kullanılan örüntüler örtüşmektedir. En az kullanılan örüntülerinde ise bazıları örtüşmektedir. İTDK verisinde bu belirteçliklerin sayıları temsil edilebilirlik açısından çok az olmasından kaynaklı en az kullanılan ve görünmeyen örüntüler hakkında genelleme yapmak doğru olmayabilir.

### Olumlu/Olumsuz Yüklem Kullanımı

Bu üç belirteçlik için de yüklem olumlu veya olumsuz olmasına göre anlamının değiştiğini, olumlu yüklemle kullanıldıklarında anlam “şimdi” iken olumsuz yüklemle kullanıldıklarında anlam “daha fazla değil” olmaktadır. Tüm belirteçlikler, olumsuz yükleme göre büyük bir farkla olumlu yüklemle daha sık kullanılmaktadır. Bu belirteçlikler olumlu yüklem üzerine tüm çekim eklerini alırken olumsuz yüklem üzerine tüm çekim eklerini almadığı gözlemlenmiştir. Tablo 24’de TUD’da belirteçliklerin olumsuzluk eki üzerindeki çekim eki tercihleri verilmiştir. Her belirteçlik için kendi sıklık değerine göre ortalaması alınmıştır. Buna göre *artık* belirteçliğinin verisinin %20si olumsuz yüklemle görülmekte ve tüm çekim eklerini üzerine aldığı gözlenmiştir. *Gayrı* belirteçliği kendi verisi içinde %17si olumsuz yüklemle kullanılmıştır ve çıkan örnekler geniş zaman ve şimdiki zaman çekim eklerinin olumsuzlarıdır. *Bundan böyle* belirteçliği ise %8 sıklıkla olumsuz yüklemi tercih etmekte ve geçmiş zaman çekim eki hariç diğer

zaman ekleriyle kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu verilere göre olumsuz yüklemle kullanımda *artık* belirteçliği hem sıklık bakımından hem de tüm zaman çekim ekleriyle kullanılması bakımından en çok tercih edilen belirteçlik iken *bundan böyle* belirteçliği sıklık bakımından en az tercih edilen belirteçlik olarak gözlemlenmiştir.

**Tablo 24.** TUD’da belirteçliklerin olumsuz yüklemle ek tercihleri ve sıklıkları

Belirteçlikler	Olumsuzluk eki üzerindeki çekim eki tercihleri	Ortalama sıklık
artık	Tüm çekim ekleriyle	%20
gayrı	Geniş zaman ve şimdiki zaman çekim ekleriyle	%17
Bundan böyle	Geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman çekim ekleriyle	%8

İTDK’da en sık olumsuz yüklemle kullanılan belirteçlik hakkında benzer sonuçlar çıkmıştır. Olumsuzluk çekim ekiyle en sık tercih edilen belirteçlik *artık*’tır. *Gayrı* belirteçliğinde olumsuz yüklemle kullanımına rastlanmamıştır. Toplamda 5 derlem satırında görüldüğü için bu konuda genelleme yapamıyoruz.

**Tablo 25.** İTDK’da belirteçliklerin olumsuz yüklemle ek tercihleri ve sıklıkları

Belirteçlikler	Olumsuzluk eki üzerindeki çekim eki tercihleri	Ortalama sıklık
Artık	Tüm çekim ekleriyle	%16
Gayrı	-	%0
Bundan böyle	Geniş zaman çekim ekiyle	%10

### Hal Türleri

Genel olarak, bu belirteçliklerin kullanıldığı hal türüne göre devinim veya durağanlık anlatmaktadır. Bu üç belirteçlik de zamansal iç yapısında sürerlilik (duration) anlatmakta ve cümlenin özelliğine göre bitmişlik görünüşü (telicity) veya bitmemişlik görünüşünü (atelicity) işaretleyebilmektedir. Derlemlerdeki sıklık oranlarına baktığımızda bu belirteçlikler en çok devinim (dynamism) ve bitmemişlik (atelic) anlam özelliklerini taşıyan cümleler içinde kullanılmıştır. Bir tek *gayrı* belirteçliği TUD’da tamamlama hal türünü işaretlemiştir. TUD ve İTDK’da edim hal türü baskın olarak bu belirteçliklerle karşımıza çıkmaktadır. Her iki derlemde belirteçliklerin en sık bitmemişlik görünüşüyle edim hal türünü işaretlediği görülmektedir.

**Tablo 26.** TUD ve İTDK’da belirteçliklerin hal türü tercihleri ve sıklıkları

Belirteçlikler	TUD eğilimi ve ortalama sıklık	İTDK eğilimi ve ortalama sıklık
Artık	Edim (%53)	Edim (%40)
Gayrı	Tamamlama (%40)	Edim (%80)
Bundan böyle	Edim (%44)	Edim (%60)

### Görünüş Özellikleri

Bu belirteçliklerin zamanda yer kaplamayan olayları işaretlediği gözlenmektedir. Dolayısıyla bu belirteçlikler baskın olarak her iki derlemde de tamamlanmamışlık görünüşünü işaretlemektedirler. Bu belirteçliklerle nitelenen olaylar zamanda sürerliliği göstererek ve tamamlanmamışlık görünüşünü işaretlemektedir.

**Tablo 27.** TUD ve İTDK’da belirteçliklerin görünüş tercihleri ve sıklıkları

Belirteçlikler	TUD eğilimi ve ortalama sıklık	İTDK eğilimi ve ortalama sıklık
Artık	Tamamlanmışlık (%10)	Tamamlanmışlık (%11)
	<b>Tamamlanmamışlık (%82)</b>	<b>Tamamlanmamışlık (%74)</b>

	Bitmişlik (%8)	Bitmişlik (%15)
Gayrı	Tamamlanmışlık (%9) <b>Tamamlanmamışlık (%87)</b> Bitmişlik (%4)	Tamamlanmışlık (%0) <b>Tamamlanmamışlık (%100)</b> Bitmişlik (%0)
Bundan böyle	Tamamlanmışlık (%7) <b>Tamamlanmamışlık (%88)</b> Bitmişlik (%5)	Tamamlanmışlık (%0) <b>Tamamlanmamışlık (%100)</b> Bitmişlik (%0)

Sonuç olarak, bu belirteçliklerin özelliklerini ve eğilimlerini göz önünde bulundurarak aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

*Artık* belirteçliği, konuşma esnasında *şimdiyi* işaretleyerek olayın/durumun sonrasına gönderim yapma eğilimindedir.

*Gayrı* belirteçliği, olayla ilgili *genel durumu* işaretleyerek olayın/durumun sonrasına gönderim yapma eğilimindedir.

*Bundan böyle* belirteçliği, konuşmada *gelecek* bir noktayı işaretleyerek olayın/durumun sonrasına gönderim yapma eğilimindedir.

Tüm bu belirteçlikler, bir olay/durumun başlangıcını işaretlemektedir. Burada odak, konuşmanın içinde bulunduğu *şu anı*, *geniş zamanı* veya *gelecek bir noktayı* işaretleme olmak üzere değişiklik gösterebilmektedir.

Bu belirteçlikler, eş anlamlı olsalardı, aşağıdaki örneklerde birbirinin yerine kullanılabilirdi. Örneğin, aşağıdaki örnek cümle kümelerinde, (3), (4), (5) numaralı cümleler derlemeden alınmış cümlelerdir. Onların altındakiler ise bu belirteçliklerin birbirinin yerine geçip geçmediğini görmek için bizim kendimizin oluşturduğu cümlelerdir. (3a) cümlesi, anadil konuşucusu olarak değerlendirdiğimizde kulağa makül gelmekte ancak (3b) cümlesi kulağa rahatsızlık vermektedir. Bu sonucun, biraz daha güvenilirliğini arttırmak için (3c)de *Çocukluğu çok gerilerde* dizisine eksilteli yüklemi tamamlamak için parantez içinde cümleye yüklem ekledik. (3d) cümlesinde ise aynı yüklem *bundan böyle* belirteçliğiyle uyumsuz olduğunu görmekteyiz.

(3) Çocukluğu çok gerilerde artık.

- ?Çocukluğu çok gerilerde gayrı.
- \*Çocukluğu çok gerilerde bundan böyle.
- Çocukluğu çok gerilerde (kaldı) artık
- \*Çocukluğu çok gerilerde (kaldı)bundan böyle

Cümle (4)ü de diğer belirteçliklerle kullandığımızda (4a ve b) cümlelerinin çok duymaya alışkın olmadığımız ama kabul edilebilir cümleler gibi görünmektedir. (4e) yüklem ekleyerek test etmek için (4c) *garanti altında* dizisine eksilteli yüklemi tamamladığımızda yüklem gelecek zaman ekiyle çekimlenmiş *olacaktır*. (4d ve 4e) örneklerinde olacak yüklemine *artık* ve *gayrı* belirteçlikleriyle olan kullanımları da kabul edilebilir gibi durmaktadır.

(4) Bundan böyle tüm ailenin yaşamı garanti altında.

- ?Artık tüm ailenin yaşamı garanti altında



- b. ?Gayrı tüm ailenin yaşamı garanti altında
- c. Bundan böyle tüm ailenin yaşamı garanti altında (olacak).
- d. ?Artık tüm ailenin yaşamı garanti altında (olacak).
- e. ?Gayrı tüm ailenin yaşamı garanti altında (olacak).

(3) ve (4) numaralı cümleler eksilteli yüklem içermelerine rağmen bu yüklemeler tamamlandığında beraber kullanıldığı belirteçliğe göre çekimlendiği görülmektedir. Dolayısıyla belirteçliklerin, eylem üzerindeki çekimi etkilediği görülmektedir. Aşağıdaki cümlelerde de bunu görmekteyiz. Cümle (5)in eylemini *gayrı* (5a) ve *bundan böyle* (5b) belirteçlikleriyle kullandığımızda kulağa çok alışıldık gelmemektedir. (5c) cümlesinde olduğu gibi eylemi *bundan böyle* belirteçliğine göre çekimlediğimizde düzgün bir cümle olmaktadır.

- (5) Artık bu çocuk kitap okuyor.
- a. ? Gayrı bu çocuk kitap okuyor.
- b. ? Bundan böyle bu çocuk kitap okuyor.
- c. Bundan böyle bu çocuk kitap okuyacak.

Sonuç olarak, görüyoruz ki her belirteçliğin eğilimleri farklılaşmaktadır. Dolayısıyla bu belirteçliklere eş anlamlı dememiz doğru olmayabilir. Bu belirteçlikler, bir başlangıç odak alarak sonrasına/ardına gönderimde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu belirteçlikler, art başlangıç belirteçlikleri (posterior inchoative adverbials) olarak adlandırılabilir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar Türkçe dilbilgisi kitaplarında, Türkçe öğretiminde kullanılabilir. Dilbilgisi kitaplarında Türkçe söz varlığında belirteçlerin yanısıra belirteçliklerin de üstünde durularak bunların kullanım değerleri aktarılabilir. Türkçe öğretiminde de bu bilgiler kullanılarak belirteçlikler daha sistematik, bütüncül olarak öğrencilere sunulabilir.

### Kaynakça

- Aksan, Y. diğerleri. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). Proceedings of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012). Istanbul: Türkiye. Adress [http://www.lrecconf.org/proceedings/lrec2012/pdf/991\\_Paper.pdf](http://www.lrecconf.org/proceedings/lrec2012/pdf/991_Paper.pdf)
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cinque, G. (1999). *Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Erguvanlı Taylan, E. (2015) *The phonology, and morphology of Turkish*. Boğaziçi University Press: İstanbul.
- Güven, M. (2004). *Adverbials in Turkish: The third parameter in aspectual interpretation*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. İstanbul.

- Kurtoğlu, Ö. (2013). A corpus based discourse analysis: The properties of texts in Turkish textbooks for primary and secondary schools (Basılmamış Tez). Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göksel, A. and Kerslake, C. (2005). *Turkish: a comprehensive grammar*. Oxford: Routledge.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. New York: Routledge.
- Lewis, G. (2000). *Turkish grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Moens, M., ve Steedman, M. (1988). Temporal ontology and temporal reference. *Computational Linguistics*, 14,2, (15-28).
- Smith, C. (2009). *Text, time and context*. R. P. Meier, H. Aristar-Dry, E. Destruel (eds.) Springer: London.
- Smith C. (1997). *The parameter of aspect*. Kluwer Academic: Netherlands.
- Tremblay, M. ve Yüksekler, H. (2000). Piti piti karamela sepeti or how to choose your own adverb in Turkish. A. Göksel ve C. Kerslake (haz) *Studies on Turkish and Turkic languages*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Xiao, R. ve McEnery, T. (2004). A corpus based two level model of situation aspect. *Linguistics*, 40, 325-363